

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра історії, археології, інформаційної та
архівної справи

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назва курсу	«ІСТОРІЯ СЕРЕДНІХ ВІКІВ»
Рівень вищої освіти, галузь знань, спеціальність, освітня програма	Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський) Галузь знань: 03 «Гуманітарні науки» Спеціальність: 032 «Історія та археологія» Освітньо-професійна програма: «Історія та археологія»
Викладач	Василь ОРЛИК, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи Олена КОЛОМІЄЦЬ, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи
Контактний тел.	+38(095) 423-95-96 +38(095) 377-65-70
E-mail:	v.m.orlik@gmail.com kolomietselelena1964@gmail.com
Обсяг та ознаки дисципліни	Обов'язкова дисципліна професійної підготовки, змістових модулів – 2. Форма контролю: залік, екзамен. Загальна кількість кредитів – 7, годин – 210, зокрема лекції – 32 години, практичні заняття – 64 годин, самостійна робота – 114 годин. Формат: очний (offline / face to face) / дистанційний (online). Мова викладання: українська Рік викладання – 2024/2025
Консультації	Консультації проводяться відповідно до графіку, розміщеному в інформаційному ресурсі moodle.kntu.kr.ua; у режимі відео конференцій Zoom, через електронну пошту, Viber, за домовленістю.
Пререквізити	Потребує базових знань з «Історії Стародавнього світу».

1. Мета викладання дисципліни

Мета викладання дисципліни: є формування у здобувачів системи знань про специфіку й етапи історичного розвитку західноєвропейської цивілізації доби Середньовіччя, тих рис її соціально-політичного, економічного і культурного розвитку, котрі визначають її місце у всесвітньому історичному процесі; з'ясування особливостей розвитку цивілізацій Сходу в добу Середньовіччя; розгляд основних соціальних явищ та культурних досягнень середньовічної цивілізації.

Предметом вивчення дисципліни є основні етапи виникнення, розвитку та занепаду феодалізму в країнах Західної Європи та Візантії; своєрідність культурної спадщини Середньовіччя.

Завдання:

- ознайомлення здобувачів з найважливішими фактами, подіями та процесами в історії народів світу доби Середньовіччя;
- визначення особливостей історичного розвитку західноєвропейської цивілізації доби Середньовіччя;
- формування комплексу знань про розвиток цивілізацій Сходу в добу Середньовіччя;
- вироблення навичок компаративного бачення світових процесів у хронологічних рамках Середньовіччя;
- засвоєння сучасних методів опрацювання історичних джерел, здійснення інформаційно-пошукової роботи в галузі медієвістики.

2. Результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен набути такі компетентності:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми історії та археології у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій і методів гуманітарних та соціальних наук та характеризується комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Спеціальні компетентності:

СК 1. Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.

СК 2. Усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та в різних контекстах.

СК 3. Усвідомлення соціальних функцій історика, розуміння можливості використання історії для досягнення політичних цілей, в тому числі наслідків зловживання історією.

СК 4. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.

СК 5. Здатність відшукувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).

СК 9. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.

Програмні результати навчання

ПРН 1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.

ПРН 2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.

ПРН 3. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.

ПРН 4. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.

ПРН 5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами ці знання у професійній діяльності.

ПРН 6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.

ПРН 7. Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.

ПРН 11. Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.

ПРН 13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

3. Політика курсу та академічна доброчесність

Очікується, що здобувачі вищої освіти будуть дотримуватися принципів академічної доброчесності, усвідомлювати наслідки її порушення.

При організації освітнього процесу в Центральноукраїнському національному технічному університеті здобувачі вищої освіти, викладачі та адміністрація діють відповідно до: Положення про організацію освітнього процесу http://www.kntu.kr.ua/doc/doc/The_provisions_of_company_profile.pdf; Положення про організацію вивчення вибіркового навчальних дисциплін та формування індивідуального навчального плану ЗВО <http://www.kntu.kr.ua/doc/doc/vibir.pdf>; Кодексу академічної доброчесності ЦНТУ <http://www.kntu.kr.ua/doc/dobro.pdf>.

4. Програма навчальної дисципліни

Назва теми	Кількість годин		
	лекції	практичні заняття	самостійна робота
Змістовий модуль 1. Раннє Середньовіччя.			
Тема 1. Вступ до курсу «Історія Середніх віків».	2	2	2
Тема 2. Падіння Західної Римської імперії та	2	4	4

утворення варварських держав.			
Тема 3. Франкська держава раннього Середньовіччя. Франкська держава Меровінгів.	2	6	8
Тема 4 Візантія в IV – XI ст.	2	4	4
Тема 5 Західна Європа в IX – XI ст.	2	4	6
Тема 6. Християнська церква в Західній Європі в епоху Середньовіччя.	2	4	4
Тема 7. Середньовічне місто.	2	4	6
Тема 8. Країни Сходу в ранньому Середньовіччі.	2	4	8
Змістовий модуль 2. Високе та пізнє Середньовіччя.			
Тема 9. Хрестові походи. Візантія в XII – XV ст.	2	4	9
Тема 10. Франція в XII – XV ст.	2	4	9
Тема 11. Англія в XII – XV ст.	2	4	9
Тема 12. Німеччина в XII – XV ст.	2	4	9
Тема 13. Італія в XII – XV ст.	2	4	9
Тема 14. Країни Піренейського півострова в XII - XV ст.	2	4	9
Тема 15. Скандинавські країни в добу Середньовіччя.	2	4	9
Тема 16. Культура середніх віків V – XV ст.	2	4	9
Разом	32	64	114

5. Система оцінювання та вимоги

Види контролю: поточний, рубіжний, підсумковий.

Методи контролю: спостереження за навчальною діяльністю здобувачів, усне опитування, письмовий контроль, тестовий контроль.

Форма підсумкового контролю: залік, екзамен.

Рубіжний контроль успішності здобувачів вищої освіти проводиться під час проведення всіх видів аудиторних занять з усіх дисциплін в середині семестру та за тиждень до закінчення семестру.

Максимально загальна кількість балів, виділених для оцінки результатів під час одного рубіжного контролю робочою програмою навчальної дисципліни, при семестровому підсумковому контролі: у формі заліку – складає 50 балів; у формі екзамену – складає 30 балів.

Семестровий залік проводиться на останньому занятті, до початку заліково-екзаменаційної сесії. Оцінка здобувачам вищої освіти вище 60 балів може виставлятися без виконання ними підсумкової залікової роботи. В такому разі виставлення оцінки підсумкового семестрового контролю не передбачає обов'язкової присутності здобувача вищої освіти на заліку. У разі, якщо сума рейтингових балів менша ніж 60, але виконані умови допуску до семестрового контролю, здобувач вищої освіти виконує на останньому за розкладом занятті залікову контрольну роботу. За бажанням, здобувач вищої освіти має право на виконання залікової контрольної роботи з метою підвищення кількості балів, які були набрані ним протягом семестру. Оцінку підсумкового семестрового контролю у формі екзамену становить сума балів за результатами рубіжних контролів та балів, набраних здобувачем вищої освіти при складанні семестрового екзамену. Загальна кількість балів, виділених на проведення семестрового

екзамену робочою програмою навчальної дисципліни, складає 40 балів. Кількість балів, одержана здобувачем вищої освіти на екзамені, додається до результатів рубіжних контролів, що разом складає оцінку знань здобувача вищої освіти з навчальної дисципліни за 100-бальною шкалою та переводиться в оцінку за шкалою ЄКТС і національною шкалою («Відмінно», «Добре», «Задовільно», «Незадовільно»).

Рівень знань здобувачів вищої освіти за національною шкалою відповідає таким критеріям:

«відмінно» – здобувач вищої освіти досконало засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, основні положення наукових першоджерел та рекомендованої літератури, логічно мислить і будує відповіді, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок;

«добре» – здобувач вищої освіти добре засвоїв теоретичний матеріал, аргументовано викладає його, володіє основними аспектами з першоджерел та рекомендованої літератури, має практичні навички, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного матеріалу;

«задовільно» – здобувач вищої освіти, в основному, володіє теоретичними знаннями з навчальної дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але непереконливо відповідає, додаткові питання викликають невпевненість або відсутність стабільних знань; відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутньою діяльністю;

«незадовільно» – здобувач вищої освіти не опанував навчальний матеріал дисципліни, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, наукове мислення відсутнє, практичні навички не сформовані.

Відповідність шкали оцінювання ЄКТС національній системі оцінювання в Україні та ЦНТУ

Оцінка за шкалою ЄКТС	Визначення	Оцінка		
		За національною системою (екзамен, диф. залік, курс. проект, курс. робота, практика)	За національною системою (залік)	За системою ЦНТУ
А	ВІДМІННО – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	5 (відмінно)	Зараховано	90–100
В	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня з кількома помилками	4 (добре)	Зараховано	82–89
С	ДОБРЕ – в загальному правильна робота з певною кількістю грубих помилок			74–81

D	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3 (задовільно)	Зараховано	64–73
E	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії			60–63
FX	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно попрацювати перед тим, як перескласти	2 (незадовільно)	Незараховано	35–59
F	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота			1–34

Критерії оцінювання знань і вмінь здобувачів визначені **Положенням про організацію освітнього процесу в ЦНТУ** <https://kntu.kr.ua/file/content/424/polozhennia-pro-orhanizatsiyu-osvitnoho-protsesu-v-tsntu.pdf> (С. 27–35).

6. Рекомендовані джерела інформації:

Основна література

1. Балух В. О., Коцур В. П. Історія Середніх віків: У 2 т. / В. О. Балух, В.П. Коцур. Чернівці: Наші книги, 2011. Т.1. Раннє Середньовіччя. 496 с.; Т. 2. Високе і пізнє Середньовіччя. 616 с.
2. Балух В. О., Коцур В. П. Культура ранньомодерної Європи: підручник для студ. вищ. навч. закл. / В. О. Балух, В. П. Коцур. Харків: Фоліо, 2017. 495 с.
3. Дячков С. В., Лиман С. І., Сорочан С. Б. Історія Середніх віків. Навчально-методичний посібник. Харків: ХНУ, 2006.
4. Європейська культура епохи Середньовіччя: конспект лекцій / Укладач З.І. Зайцева / Чернів. держ. ун-т. Чернівці, 1998.
5. Історія Візантії. Вступ до візантиністики / За ред. С.Б.Сорочана і Л.В.Войтовича. – Львів: Видавництво «Апріорі», 2011. – 880 с. <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-8256-91-2/978-966-8256-91-2.pdf>
6. Кузовков В. В., Горбенко К. В. Історія середніх віків: навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої освіти / В. В. Кузовков, К. В. Горбенко. Миколаїв: Іліон, 2020. 247 с.
7. Крижанівська О. О., Крижанівський О. П. Історія середніх віків. Вступ до історії західноєвропейського Середньовіччя. Курс лекцій. К.: Либідь, 2006. 368 с.
8. Medium aevum. Середні віки /Л. Войтович, Н. Козак, Ю. Овсінський, М. Чорний. Львів, 2010.
9. Мустафін О. Справжня історія середніх віків. Харків, 2014.
10. Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу: Підручник. – К.: Либідь, 2002. – 736 с. http://am.history.univ.kiev.ua/Istoriia_serednovichnoho_Skhodu.pdf
11. Еко У. Історія європейської цивілізації. Середньовіччя. Варвари. Християни. Мусульмани. Харків: Фоліо, 2018. 704 с.
12. Еко У. Історія європейської цивілізації. Середньовіччя. Замки. Торговці. Поети. Харків: Фоліо, 2018. 763 с.
13. Еко У. Історія Європейської цивілізації. Середньовіччя. Собори. Лицарі. Міста. Харків: Фоліо, 2018. 672 с.
14. Еко У. Історія європейської цивілізації. Середньовіччя. Експедиції. Торгівля. Утопії. Харків: Фоліо, 2020. 704 с.

Словники, енциклопедії, довідники, хрестоматії

1. Балух В.О., Коцур В.П. Практикум з історії Середніх віків: навчальний посібник. Чернівці: Наші книги, 2016. 424 с.
2. Гордієнко В., Г. Гордієнко Г., Кривошея І., Салата О. Історія середніх віків. Практикум. Частина 1. Київ: КНТ, 2018. 545 с.
3. Гордієнко В., Г. Гордієнко Г., Кривошея І., Салата О. Історія середніх віків. Практикум. Частина 2. Київ: КНТ, 2018. 623 с.
4. Джексона О. Історія європейської цивілізації. Львів, 1999.
5. Дейвіс Н. Європа. Історія. К., 2000.
6. Добролюбська Ю. А. Історія середніх віків. Художньо-історична хрестоматія / Ю. А. Добролюбська. Одеса: Ун-т Ушинського, 2019.
7. Добролюбська Ю. А. Історія середньовічного Сходу. Ч.1. Китай та Японія. Художньо-історична хрестоматія / Ю. А. Добролюбська. Одеса: Ун-т Ушинського, 2020.
8. Добролюбська Ю.А. Історія середніх віків. Тематична хрестоматія / Ю.А. Добролюбська. Одеса: ПНІТУ, 2014.
9. Західноєвропейське середньовіччя XI – XV ст. Документи та матеріали / [автор-упорядник Ю. А. Добролюбська]. Одеса: Астропринт, 2007.
10. Історія західноєвропейського Середньовіччя. Хрестоматія / [упорядник М. О. Рудь]. – К., 2005. <http://surl.li/lbarw>
11. Історія Середніх віків (V – XV ст.). Методичні рекомендації для підготовки до семінарських занять. Х.: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2021. 106 с.
12. Корінний М. М., Порапов Г. Г., Шевченко В. Ф. Короткий термінологічний словник з української та зарубіжної культури / М. М. Корінний, Г. Г. Порапов, В. Ф. Шевченко. – К., 2002.
13. Практикум з історії середніх віків / укладач В. П. Кривонос. Львів, 1999.
14. Семко Я. С. Історія раннього середньовіччя: документи та матеріали. Хрестоматія / Я. С. Семко. Одеса: Ун-т Ушинського, 2021.
15. Тимофієнко В. І. Архітектура і монументальне мистецтво: терміни та поняття / В. І. Тимофієнко. – К.: Вид-во Інституту проблем сучасного мистецтва, Головкивархітектура, 2002.

Додаткова література

1. Абадуров В. Історія Франції / В. Абадуров. К., 2002.
2. Блок М. Феодальне суспільство / М. Блок [пер. з фр.]. К., 2002.
3. Боева С. Ю. Феодалізм у Західній Європі: генезис, характерні риси, тенденції розвитку. Сторінки історії: Збірник наукових праць, 2018. № 46. С. 16-29.
4. Велике переселення народів. Історія неспокої епохи IV - V століть: курс лекцій / Магдалена Мончинська; пер з польської І. Тризни, М. Левади. К.: Софія – А, 2009. 400 с.
5. Войтович Л., Целуйко О. Правлячі династії Європи / Л. Войтович, О. Целуйко. Біла Церква, 2008.
6. Гені Б. Історія та історична культура середньовічного Заходу. К., 2002.
7. Глиняний В. П. Салічна правда - пам'ятка ранньофеодального права франків. *Історія держави і права зарубіжних країн*. К.: Істина, 2005. С. 270-299.
8. Дюбі Ж. Доба соборів. Мистецтво та суспільство 980 – 1420 років / Ж. Дюбі, [пер. з фр.]. К., 2003.
9. Зайбт Ф. Блиск і вбогість Середньовіччя. Історія з початком і кінцем / пер. з нім. Львів, 2009.
10. Історія європейської ментальності / за ред. П. Дінцельбахера. Львів, 2004.
11. Історія європейської цивілізації: Середньовіччя. Замки. Торговці. Поети / за ред. У. Еко; [пер. з італ. С. А. Кулініч та ін.]. Харків: Фоліо, 2018. 763 с.

12. Історія європейської цивілізації: Середньовіччя. Собори. Лицарі. Міста / за ред. У. Еко; [пер. з італ. О. В. Сминтини та ін.]. Харків: Фоліо, 2018. 667 с.
13. Крижанівський О. Держава франків. Народження середньовічної Європи. *Історія України*. 2004. № 46. С. 10-13.
14. Лагойда О. Соціальні зрушення в Англії XIII ст.: від Великої Хартії Вольностей до утворення парламенту (1215 – 1265). *Записки Львівського медієвістичного клубу*. Львів, 2018. Вип. 3. С. 14-23.
15. Ле Гофф Ж. Середньовічна уява / Ж. Ле Гофф [пер. з фр.]. Львів, 2007.
16. Лінч Дж. Середньовічна церква. Коротка історія / Дж. Лінч. К., 1994.
17. Література західноєвропейського середньовіччя / під ред. Н. О. Висоцької. Вінниця: Нова Книга, 2003. 464 с.
18. Малієнко Ю. Європейські держави в добу Середньовіччя. Священна Римська імперія. Історія і суспільство в школах України: теорія та методика навчання. 2016. № 3. С. 6-10.
19. Orlyk V. Coins in Byzantine Style with the Latin Letters R-E-X. *The Numismatic Chronicle*, 2021, 181, P.233-246.
20. Orlyk W. Udział wojsk Zakonu Krzyżackiego w bitwie nad rzeką Worskłą w sierpniu 1399 r. w świetle źródeł numizmatycznych. *Buletyn Numizmatyczny*, Nr 3, 2015, s.175-180.
21. Орлик В.М. До питання започаткування монетного карбування в державах хрестоносців (на прикладі Едеського графства). Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Збірник наукових праць / Відп. Ред. Г.В. Боряк. – Число 18. – С.157-163.
22. Орлик В. Нумізматичні свідчення торговельних та військових зв'язків руських земель Великого князівства Литовського з державою Тевтонського ордену в Пруссії. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія: Історія. 1 (136). 2018. С.54-59.
23. Погребенник А. Народно-релігійні виступи у Франції в XIV ст.: Жакерія і Паризьке повстання 1358 р. *Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології*. 2012. Т.1. С.258-272.
24. Подалаяк Н. Могутня Ганза. Комерційний простір, міське, дипломатія XII – XVII ст.. / Н. Подалаяк. К., 2009.
25. Руднійчук А. Внутрішні конфлікти в містах Німеччини XIV-XV ст. та їх наслідки. *Записки Львівського медієвістичного клубу*. Львів, 2018. Вип. 3. С. 30-39.
26. Руднійчук А. А. Господарське життя південно-німецького міста у XIV-XV ст. *Наукові праці історичного факультету Запорозького національного університету*, 2019. Вип. 52. Том 2. С. 202-207.
27. Сапелкіна З. Культура Середньовіччя: роль ідейних домінантів у формуванні західноєвропейської цивілізації. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2020. № 1-2. С. 139-146.
28. Северин Л. В. Світські прошарки середньовічного суспільства: моральний вимір світогляду (В контексті західноєвропейської культури) / Л. В. Северин. К., 1998.
29. Чибич С. Історія християнської церкви / С. Чибич. Львів, 2001. 600 с.
30. Шкурська І. С. Особливості судового процесу за Салічною правдою. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 6. С. 62-64. URL: http://www.lsrj.org.ua/6_2019/13.pdf
31. Юга О. А. Історія середніх віків (друга половина XI – кінець XV ст.): методичні поради для підготовки до семінарських занять та завдання для самостійної роботи для студентів II курсу. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2018. 90 с.

Інформаційні ресурси

- Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
- Новини історичної науки. URL: <http://www.history.com.ua>
- Середньовічні джерела Сходу та Заходу. Режим доступу: <http://www.vostlit.snfo/>
- Медієвіст. URL: <https://www.medievalist.org.ua/>
- DeepL (перекладач) URL: <https://www.deepl.com/uk/translator>
-

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи. Протокол № 1 від «29 серпня 2024 р.